

Перлини української класики

КУПИТИ

Унікальна добірка!

Це прозові та поетичні твори визнаних майстрів слова, класиків вітчизняної літератури. До збірки увійшло 14 творів 8 відомих українських письменників, серед яких Т. Шевченко, Г. Квітка-Основ'яненко, І. Нечуй-Левицький, Л. Українка, І. Франко, М. Хвильовий та ін. Вони подарують щиру насолоду шанувальникам української літератури.

збірка

ПЕРЛИНИ УКРАЇНСЬКОЇ КЛАСИКИ

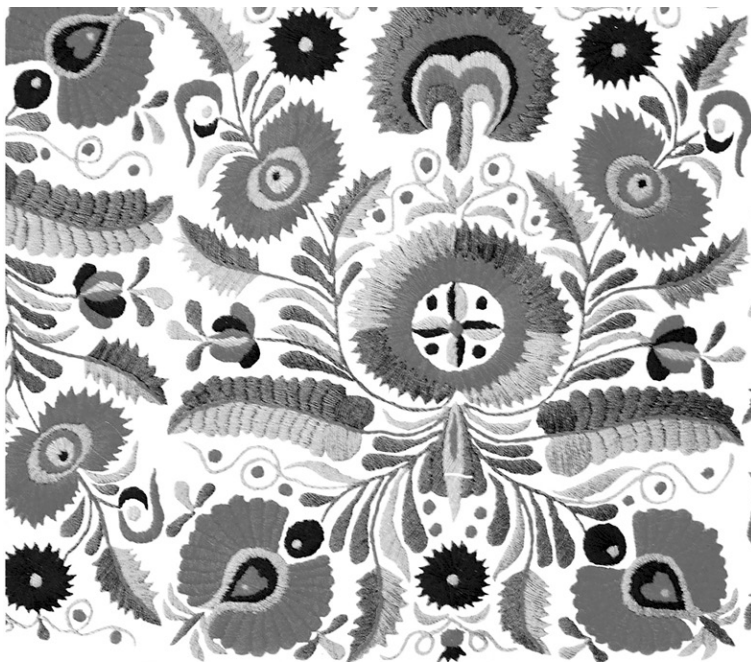
Тарас Шевченко

Іван Нечуй-Левицький

Леся Українка

Іван Франко

ПЕРЛИНИ УКРАЇНСЬКОЇ КЛАСИКИ
збірка

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

ГРИГОРІЙ КВІТКА-ОСНОВ'ЯНЕНКО

ІВАН НЕЧУЙ-ЛЕВИЦЬКИЙ

ЛЕСЯ УКРАЇНКА

ІВАН ФРАНКО

МИХАЙЛО КОЦЮБИНСЬКИЙ

ВАСИЛЬ СТЕФАНІК

МИКОЛА ХВИЛЬОВИЙ

ПЕРЛИНИ УКРАЇНСЬКОЇ КЛАСИКИ

збірка

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
2015

ISBN 978-966-14-9950-7 (epub)

Жодну з частин даного видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Електронна версія створена за виданням:

Дизайнер обкладинки Тетяна Коровіна

© Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», видання українською мовою, 2015

© Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», художнє оформлення, 2015

П27 Перлини української класики : збірка ; передм. Р. Трифонова. —
Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2015. —
816 с.

ISBN 978-966-14-9306-2

УДК 821.161.2
ББК 84.4УКР

Любов до рідного завжди має конкретні форми. У сучасній Україні, у вирі драматичних подій, розумієш це особливо чітко. За короткими вигуками гасел і формулами патріотичних слів стоять цілі світи, і один із них — світ рідної національної літератури. Видатні твори українських письменників минулого, зібрані тут під спільною обкладинкою, — це не просто набір текстів, що їх вивчення передбачає шкільна програма, а ще й добра можливість зануритись у світ української людини різних часів і усвідомити, які риси, відчуття й ситуації закладені в культурному досвіді українців.

Твори, опубліковані в книжці, належать до різних жанрів і різних етапів історії літератури. Деякі з них передають химерну, барвисту, драматичну, а часом навіть комічну атмосферу української минувшини, з її етнографічним колоритом і яскравими портретами персонажів на тлі старожитнього побуту. Це низка літературних образів, улюблених і впізнаваних, наче вишиванки. Вони запам'ятовуються на все життя і спадають на думку як універсальні знаки певних ситуацій — смутний і невеселий сотник Забрьоха чи сварки Кайдашів за грушу, яка врешті-решт таки всохла, увійшли в нашу свідомість і в приказки. Весела й спостережлива вдача українця відображується в літературі здавна і творить одну з національних прикмет.

Ознайомлення з наведеними творами демонструє нам багатство джерел, які живили й живлять українську літературу. Уважний читач знайде й поцінує в них і яскраво відображені та творчо переосмислені міфологічні уявлення, і фольклорний колорит, і незрівнянне говіркове розмаїття, у формах якого існувала наша національна мова в ті чи інші часи.

Та хотілося б зробити ще один акцент. Якщо уважно подивитися список охоплених цим виданням класичних творів, побачимо важливу річ: у більшості сюжетів ідеться про вибір, що його в різні часи та в різних умовах мусила робити українська людина. Так, часи й життєві обставини змінювались, як і стиль оповіді, як і естетичні координати, що в них творив автор, — але не минали ситуації вибору, складного, часто болючого. Між спокусою багатства й обов'язком вірності. Між непростими, але звичними буднями і пошуком привабливого, хоч

і непевного щастя вдалині. Між достатком і крилатою мрією. Між учинком по совісті і дією зі страху. Між ідеєю і живою людиною. Усі ці ситуації вибору непрості, усі вони перевіряють людину, творять особистість, зрештою — впливають на її долю. І глибина людських переживань відображується в дзеркалі літератури, стаючи під пером талановитих майстрів тим, що має всі підстави зватися перлинами української класики.

Роман Трифонов

Тарас Шевченко

Причинна

Реве та стогне Дніпр широкий,
Сердитий вітер завива,
Додолу верби гне високі,
Горами хвилю підійма.
І блідний місяць на ту пору
Із хмари де-де виглядав,
Неначе човен в синім морі,
То виринав, то потопав.
Ще треті півні не співали,
Ніхто нігде не гомонів,
Сичі в гаю перекликались,
Та ясен раз у раз скрипів.

В таку добу під горою,
Біля того гаю,
Що чорніє над водою,
Щось біле блукає.
Може, вийшла русалонька
Матері шукати,
А може, жде козаченька,
Щоб залоскотати.
Не русалонька блукає:
То дівчина ходить,
Й сама не зна (бо причинна),
Що такеє робить.
Так ворожка поробила,
Щоб менше скучала,
Щоб, бач, ходя опівночі,

Спала й виглядала
Козаченька молодого,
Що торік покинув.
Обіщався вернутися,
Та, мабуть, і згинув!
Не китайкою покрились
Козацькії очі,
Не вимили біле личко
Слізоньки дівочі:
Орел вийняв карі очі
На чужому полі,
Біле тіло вовки з'їли, —
Така його доля.
Дарма щоніч дівчинонька
Його виглядає.
Не вернеться чорнобривий
Та й не привітає,
Не розплете довгу косу,
Хустку не зав'яже,
Не на ліжко — в домовину
Сиротою ляже!

Така її доля... О боже мій милий!
За що ж ти караєш її, молоду?
За те, що так щиро вона полюбила
Козацькії очі?... Прости сироту!
Кого ж їй любити? Ні батька, ні неньки;
Одна, як та пташка в далекім краю.
Пошли ж ти їй долю, — вона молоденька,
Бо люде чужії її засміють.
Чи винна ж голубка, що голуба любить?
Чи винен той голуб, що сокіл убив?
Сумує, воркує, білим світом нудить,
Літає, шукає, дума — заблудив.
Щаслива голубка: високо літає,
Полине до бога — милого питать.

Кого ж сиротина, кого запитає,
І хто їй розкаже, і хто теє знає,
Де милий ночує: чи в темному гаю,
Чи в бистрім Дунаю коня напува,
Чи, може, з другою, другу кохає,
її, чорнобриву, уже забува?
Якби-то далися орлині крила,
За синім би морем милого знайшла;
Живого б любила. Другу б задушила,
А до неживого у яму б лягла.
Не так серце любить, щоб з ким поділитися,
Не так воно хоче, як бог нам дає:
Воно жить не хоче, не хоче журиться.
«Журись», — каже думка, жалю завдає.
О боже мій милий! така твоя воля,
Таке її щастя, така її доля!

Вона все ходить, з уст ні пари.
Широкий Дніпр не гомонить:
Розбивши вітер чорні хмари,
Ліг біля моря одпочить,
А з неба місяць так і сяє;
І над водою, і над гаєм,
Кругом, як в усі, все мовчить.
Аж гульк — з Дніпра повиринали
Малії діти, сміючись.
«Ходімо гріться! — закричали. —
Зійшло вже сонце!» (Голі скрізь:
З осоки коси, бо дівчата).

«Чи всі ви тут? — кличе мати.
Ходім шукати вечерять.
Пограємось, погуляймо
Та пісеньку заспіваймо:
Ух! ух!
Солом'яний дух, дух!

Мене мати породила,
Нехрещену положила.
Місяченьку!
Наш голубоньку!
Ходи до нас вечеряти:
У нас козак в очереті,
В очереті, в осоці,
Срібний перстень на руці;
Молоденький, чорнобровий;
Знайшли вчора у діброві.
Світи довше в чистім полі,
Щоб нагулялись доволі.
Поки відьми ще літають,
Поки півні не співають,
Посвіти нам... Он щось ходить!
Он під дубом щось там робить.
Ух! ух!
Солом'яний дух, дух!
Мене мати породила,
Нехрещену положила».

Зареготались нехрещені...
Гай обіззався; галас, зик,
Орда мов ріже. Мов скажені,
Летять до дуба... нічичирк...
Схаменулись нехреїцені,
Дивляться — мелькає,
Щось лізе вверх по стовбуру
До самого краю.
Ото ж тая дівчинонька,
Що сонна блудила:
Отаку-то їй причину
Ворожка зробила!
На самий верх на гіллячці
Стала... в серце коле!
Подивилась на всі боки

Та й лізе додолу.
Кругом дуба русалоньки
Мовчки дожидали;
Взяли її, сердешную,
Та й залоскотали.
Довго, довго дивовались
На її уроду...
Треті півні: кукуріку! —
Шелеснули в воду.
Защebetав жайворонок,
Угору летючи;
Закувала зозуленька,
На дубу сидячи;
Защebetав соловейко —
Пішла луна гаєм;
Червоніє за горою;
Плугатар співає.
Чорніє гай над водою,
Де ляхи ходили;
Засиніли понад Дніпром
Високі могили;
Пішов шелест по діброві;
Шепчуть густі лози.
А дівчина спить під дубом
При битій дорозі.
Знає, добре спить, що не чує,
Як кує зозуля,
Що не лічить, чи довго жить...
Знає, добре заснула.

А тим часом із діброви
Козак виїжджає;
Під ним коник вороненький
Насилу ступає.
«Ізнемігся, товаришу!
Сьогодні спочинем:

Близько хата, де дівчина
Ворота одчинить.
А може, вже одчинила
Не мені, другому...
Швидше, коню, швидше, коню,
Поспішай додому!»
Утомився вороненький,
Іде, спотикнеться, —
Коло серця козацького
Як гадина в'ється.
«Ось і дуб той кучерявий...
Вона! Боже милий!
Бач, заснула виглядавши,
Моя сизокрила!»
Кинув коня та до неї:
«Боже ти мій, боже!»
Кличе її та цілує...
Ні, вже не допоможе!
«За що ж вони розлучили
Мене із тобою?»
Зареготавсь, розігнався —
Та в дуб головою!

Ідуть дівчата в поле жати
Та, знай, співають ідучи:
Як проводжала сина мати,
Як бивсь татарин уночі.
Ідуть — під дубом зелененьким
Кінь замордований стоїть,
А біля його молоденький
Козак та дівчина лежить.
Цікаві (нігде правди діти)
Підкралися, щоб ізлякати;
Коли подивляться, що вбитий, —
З переполоху ну втікати!

Збиралися подруженьки,
Слізоньки втирають;
Збиралися товариші
Та ями копають;
Прийшли попи з корогвами,
Задзвонили дзвони.
Поховали громадою
Як слід, по закону.
Насипали край дороги
Дві могили в житі.
Нема кому запитати,
За що їх убито?
Посадили над козаком
Явір та ялину,
А в головах у дівчини
Червону калину.
Прилітає зозуленька
Над ними кувати;
Прилітає соловейко
Щоніч щебетати;
Виспіває та щебече,
Поки місяць зійде,
Поки тії русалоньки
З Дніпра грітись вийдуть.

Думи мої, думи мої,
Лихо мені з вами!
Нащо стали на папері
Сумними рядами?..
Чом вас вітер не розвіяв
В степу, як пилину?
Чом вас лихо не приспало,
Як свою дитину?..

Бо вас лихо на світ на сміх породило,
Поливали сльози... Чом не затопили,
Не винесли в море, не розмили в полі?
Не питали б люди, що в мене болить,
Не питали б, за що проклинаю долю,
Чого нужу світом? «Нічого робить», —
Не сказали б на сміх...

Квіти мої, діти!
Нащо вас кохав я, нащо доглядав?
Чи заплаче серце одно на всім світі,
Як я з вами плакав?.. Може, і вгадав...

Може, знайдеться дівоче
Серце, карі очі,
Що заплачуть на сі думи —
Я більше не хочу...
Одну сльозу з очей карих —
І... пан над панами!..
Думи мої, думи мої!
Лихо мені з вами!

За карії оченята,
За чорнії брови
Серце рвалося, сміялось,
Виливало мову,
Виливало, як уміло,
За темнії ночі,
За вишневий сад зелений,
За ласки дівочі...
За степи та за могили,
Що на Україні,
Серце мліло, не хотіло
Співать на чужині...
Не хотілось в снігу, в лісі,

Козацьку громаду
З булавами, з бунчугами
Збирають на пораду...
Нехай душі козацькі
В Україні витають —
Там широко, там весело
Од краю до краю...
Як та воля, що минулась,
Дніпр широкий — море,
Степ і степ, ревуть пороги,
І могили — гори.
Там родилась, гарцювала
Козацькая воля;
Там шляхтою, татарами
Засівала поле,
Засівала трупом поле,
Поки не остило...
Лягла спочить... А тим часом
Виросла могила,
А над нею орел чорний
Сторожем літає,
І про неї добрим людям
Кобзарі співають,
Все співають, як діялось,
Сліпі небораки,
Бо дотепні... А я... А я
Тільки вмію плакати,
Тільки сльози за Україну...
А слова — немає...
А за лихо... Та цур йому!
Хто його не знає!..
А надто той, що дивиться
На людей душою —
Пекло йому на сім світі,
А на тім...
Журбою

Не накличу собі долі,
Коли так не маю.
Нехай злидні живуть три дні —
Я їх заховаю,
Заховаю змію люту
Коло свого серця,
Щоб вороги не бачили,
Як лихо сміється...
Нехай думка, як той ворон,
Літає та кряче,
А серденько соловейком
Щебече та плаче
Нишком — люди не побачуть,
То й не засміються...
Не втирайте ж мої сльози,
Нехай собі ллються,
Чуже поле поливають
Щодня і щоночі,
Поки, поки... не засиплють
Чужим піском очі...
Отаке-то... А що робить?
Журба не допоможе.
Хто ж сироті завидує —
Карай того, Боже!

Думи мої, думи мої,
Квіти мої, діти!
Виростав вас, доглядав вас —
Де ж мені вас діти?..
В Україну ідіть, діти!
В нашу Україну,
Попідтинню, сиротами,
А я тут загину.
Там знайдете щире серце
І слово ласкаве,
Там знайдете щирю правду,

А ще, може, й славу...

Привітай же, моя ненько!
Моя Україно!
Моїх діток нерозумних,
Як свою дитину.

Мені однаково, чи буду
Я жить в Україні, чи ні.
Чи хто згадає, чи забуде
Мене в снігу на чужині —
Однаковісінько мені.
В неволі виріс між чужими,
І, неоплаканий своїми,
В неволі, плачучи, умру,
І все з собою заберу —
Малого сліду не покину
На нашій славній Україні,
На нашій — не своїй землі.
І не пом'яне батько з сином,
Не скаже синові: — Молись.
Молися, сину: за Вкраїну
Його замучили колись. —
Мені однаково, чи буде
Той син молитися, чи ні...
Та не однаково мені,
Як Україну злії люди
Присплять, лукаві, і в огні
Її, окраденую, збудять...
Ох, не однаково мені.

Минають дні, минають ночі,
Минає літо, шелестить
Пожовкле листя, гаснуть очі,
Заснули думи, серце спить,
І все заснуло, і не знаю,
Чи я живу, чи доживаю,
Чи так по світу волочусь,
Бо вже не плачу й не сміюсь...
Доле, де ти! Доле, де ти?
Нема ніякої,
Коли доброї жаль, Боже,
То дай злої, злої!
Не дай спати ходячому,
Серцем замирати
І гнилою колодою
По світу валятись.
А дай жити, серцем жити
І людей любити,
А коли ні... то проклинать
І світ запалити!
Страшно впасти у кайдани,
Умирать в неволі,
А ще гірше — спати, спати
І спати на волі,
І заснути навік-віки,
І сліду не кинуть
Ніякого, однаково,
Чи жив, чи загинув!
Доле, де ти, доле, де ти?
Нема ніякої!
Коли доброї жаль, Боже,
То дай злої! злої!

Назар Стодоля

Действующие лица:

Хома Кичатый, сотник.

Галя, дочь его.

Стеха, молодая ключница у Кичатого.

Назар Стодоля, друг его.

Гнат Карий, друг его.

Хозяйка на вечерницах.

Слепой кобзарь, жиди-музыканты, молодые козаки и девушки и сваты от чигиринского полковника.

Действие происходит в XVII столетии, близ Чигирина¹, в козацкой слободе, в ночь на Рождество Христово.

Акт первый

Вечер. Внутренность светлицы, богато убранной коврами и бархатом. В стороне стол, покрытый дорогим ковром; кругом скамьи под бархатом, окаймленные золотом. На столе стоят фляги, кубки и разные кушанья; горят восковые свечи. Стеха убирает стол.

Стеха (отходит от стола). Усе! Здається, що все. Стривай лишень, чи не забула чого. Риба, м'ясо, баранина, свинина, ковбаса, вишнівка, слив'янка, мед, венгерське — усе, усе. Тут і їстівне, і випити. Коли б лишень гості. Та що вони так довго баряться? І надоумило ж сідоусого у таке свято, коли добрі люди тільки колядують, сподіваться гостей, та й ще яких гостей! Старостів од такого ж старого дурня, як і сам. Побачимо, що то з того буде. Негріте залізо не зогнеш. А якби не крився та пораявся б зо мною отак тижнів за два до свят, то певна уже

була б річ; а то схаменувся на самісінький свят-вечір та й ластиться: «І сяка й така, і добра, і розумна ти, Стехо: поможи! Я вже тобі і се і те, і третє, й десяте». Побачимо, побачимо, як попадеться нашому теляті вовка піймати. (Помолчав.) Не сказавши ні слова дочці, за кого і як хоче віддати, думає, що наша сестра — коза: поженеш, куди схочеш. Е, ні! стривай лишень, голубчику. «Ублагай її», — каже. Та і що таки той поганий хорунжий²? А полковник хоч старий — нехай йому добре сниться — так же пан!.. Оце б то вона й стямилася! Іншому дзус, а я — так візьмусь. Дівці дівку недовго збить з пантелику, а ще таку, як моя панночка — і-і! Та вже ж, як кажуть, піймав не піймав, а погнатися можна. Тоді, як тєє то, вже ж і погуляю!.. А вона поплаче, посумує, а далі й нічогісінько. Та й Назар таки не раз спасибі скаже.

Из боковых дверей выходит Галя.

Стеха. А що? Як прибрано?.. Тим-бо й ба!

Галя. Що це ти, Стехо, робиш? Хіба у нас сьогодні гості, чи що?

Стеха. Та ще й які гості, якби ви знали!

Галя. Які ж там гості і відкіля?

Стеха. Угадайте.

Галя. Чи не з Чигирина?.. Так?..

Стеха. Із Чигирина, та хто такий?

Галя. Які-небудь старшини?

Стеха. То-то бо й є, що не старшини, і...

Галя. Та хто ж такий? Може... та ні! Сьогодні не такий день А мені батюшка учора і говорив щось таке.

Стеха. Говорив, та не договорив. А я знаю, — тільки не скажу.

Галя (обнимає Стеху). Стехо, голубочко, ластівко моя! скажи, не муч мене.

Стеха. А що дасте? Скажу...

Галя. Ще сережки, або перстень, або що хочеш подарую, тільки скажи.

Стеха. Нічого не треба; дайте тільки свій байбарак надіти сьогодні на вечорниці.

Галя. Добре, надівай, та так, щоб батюшка часом не побачив.

Стеха. Оце ще! Хіба ж я справді дурна? Слухайте ж. (Вполголоса.)
Сьогодні прийдуть старости.

Галя (в восторге). Від Назара! Від Назара!

Стеха. Та там вже побачите, від кого.

Галя. Хіба ж не від Назара, Стехо? Що ж, оце мене і справді лякаєш?

Стеха. Я вас не лякаю, я тільки так кажу.

Галя. Ні, ти щось знаєш, та не хочеш сказати.

Стеха (лукаво). Я нічого не знаю. Де мені, ключниці, відати про панські діла?

Галя. Ти смієшся з мене! Я заплачу, їй-Богу, заплачу і татові скажу.

Стеха. Що ж ви скажете?

Галя. Що ти мене перелякала... Теперечки не дам байбарака. А що, поживилась?

Стеха. Оце, які-бо ви боязкі! Вже і повірили!

Галя. Ну, що ж? Від Назара?

Стеха. Та від кого ж більш? Вже пак не від старого Молочая, нашого полковника.

Галя. Цур йому, який нехороший! Як приїде до нас, то я зараз із хати втікаю. Мені навдивовижу, як ще його козаки слухають. Тільки у його, паскудного, і мови, що про наливку та про вареники.

Стеха. А хіба ж се й не добре?

Галя. Звісно! Козаку, та ще й полковнику! Ось мій Назар, мій чорнобривий, усе про війну та про походи, про Наливайка³, Остряницю та про синє море, про татар та про турецьку землю. Страшно, страшно, а хороше, так що слухала б — не наслухалась його, та все дивилась би в його карі очі. Мало дня, мало ночі.

Стеха. Наслухаєтесь, ще й налюбуетесь. Опісля, може, і обридне.

Галя. О, крий Боже! До самої смерті, поки вмеру, все дивилась би та слухала його. Скажи мені, Стехо, чи ти любила коли, чи обнімала коли козацький стан високий, що... дрижать руки, мліє серце? А коли цілуєш... що тоді? Як се, мабуть, любо! Як се весело! (В восторге поет й пляшет.)

Гой, гоя, гоя!

Що зо мною, що я?

Полюбила козака —
Не маю покоя.
Я його боялась...
Що ж опісля сталося?
На улиці пострічалась
Та й поцілувалась.
А мати уздріла...
Яке тобі діло!
Віддавайте заміж,
Коли надоїла!

Стеха. Гарно, гарно! А од кого це вивчилися?

Галя. Та од тебе ж. Хіба ти забула, як на вулиці, на тій неділі, танцювала? Тоді ще тата не було дома... Згадала?

Стеха. Коли се? Оце ще видумали!

Стучатся в дверь.

Галя (торопливо). Ох, лишечко! Хтось іде! (Убегает.)

Стеха. Хто там?

Хома (за дверью). Я, я! Відчиняй мерщій.

Стеха отворяет дверь. Входит Хома, отряхиваясь.

Хома. Що? Не було? Оце ж яка хуртовина!

Стеха. Кого не було?

Хома. Кого? Гостей!

Стеха. Яких гостей? Од пол...

Хома. Цс!.. еге ж.

Стеха. Ні, не було.

Хома. Гляди ж, анітелень!.. Отець Данило, спасибі, розрішив. Не забудь тільки завтра вранці послать йому вишнівки. Знаєш? Тієї, що недавно доливали. Нехай собі п'є на здоров'я. Та що се їх нема так довго? Чи не злякались, бува, завірюхи? А вітер неначе стиха.

Стеха. Злякаються вони! Де ж пак! І в горобину ніч приїдуть для такої панночки, як наша.

Хома. Звичайно, звичайно.

Стеха. Іще пак, такий старий... а панночка...

Хома. Сама ти стара, сороко безхвоста!

Стеха. Дивись! Зараз і розсердились. Хіба я на вас?

Хома. Так що ж, що не на мене? Так на мого... ну... полковника.

Стеха. Е, бач що! А панночка? Чи ви ж з нею говорили? Що вона?

Хома. А що вона? Її діло таке: що звелять, те й роби. Воно ще молоде, дурне: а твоє діло навчить її, врозумить, що любов і все таке прочеє... дурниця, нікчемне. Ти вже, думаю, розумієш?

Стеха. Та се розумію, та з якого кінця почати, не знаю. Вона, бачите, полюбила Назара так, що й сказати не можна. Ось і сьогодні мені говорила. «Моли, — каже, Стехо, — Бога, щоб швидше я вийшла заміж за Назара, — половину добра свого віддам!»

Хома. А ти й повірила!

Стеха. А чому ж і ні? Вона така добренька.

Хома. Дурна ти, дурна! А як же я сам тобі все добро віддам, тоді що буде? га? Що ти думаєш? (Ласкаєт її.) То-то бо і є, дурочка ти безсеревна!

Стеха. Що мені робить, коли я дурочка?

Хома. А то, що велять. Чуєш? Усе, що в мене є, твоє.

Стеха. Не треба мені вашого добра; я і без нього була б щаслива, якби ви не забули бідної Стехи і тоді, коли зробитеся великим паном. Я вас так вірно люблю, так вбиваюсь за вами, а ви... (Притворно грустить.)

Хома. От же і нагадали козі смерть! Знов своє. Сказав, так і зроблю.

Стеха. Чи мало що люди обіцяють, коли їм припаде нужда?

Хома. Годі не знати що базікати. Піди лишень до Галі та поговори з нею хорошенько по-своєму, і коли теє... то завтра і між нами онєє.

Стеха. Казав пан — кожух дам, та й слово його тепле. І я тільки гріх на душу візьму.

Хома. Який тут гріх? Дурниця все те!

Стеха. Забожіться, що женитесь, тоді, їй-Богу, все зроблю! А без мене, кажу вам, нічого не буде, їй-Богу!

Хома. От же їй-Богу, далебі!

Стеха. Женитесь?

Хома. Еге!

Стеха. На мені?

Хома. Як коржа, так коржа! Як спечемо, так і дамо! Уже ти мені в печінках сидиш з своїми витребеньками.

Стеха. Які тут витребеньки?

Хома. Ну, добре, добре! Тільки слухай. Треба діло сконпонувати так, щоб вона не знала, від кого старости, а то — чого доброго — усе піде шкереберть.

Стеха. Та вже мені не вчиться, як ділом повернуть. Наговорю такого дива моїй панночці — що твій кобзар. Старий, скажу, чоловік, як подумаєш, усім, усім лучче від молодого. Молодий... та що й казати? нікуди не годиться, а до того ще докучливий та ревнивий, а старий — тихий-тихий і покірний.

Хома. Так, так! О, ти дівка розумна! Іди ж до Галі, та, гляди, — гарненько побалакай з нею.

Стеха. А потім чи можна мені буде піти на вечорниці? Я вже зовсім упоралась. Пустіть, будьте ласкаві, хоч в останній разочок.

Хома. У тебе тільки й на думці, що вечорниці. О, вже мені та Мотовилиха!

Стеха. Мотовилиха? Чи не казала вам вона, стара паплюга, чого? Що ж, що я з козаками танцюю? А як ви жартуєте з молодицями, так я й нічого!

Хома. Іди ж, іди та поклич мені Галю, а затим сама полагодь рушники.

Стеха. Та вже усе наготові. (Уходить.)

Хома. Злигався я з дияволом... (Оглядається.) Що ж? Не можна без цього. У такому ділі як не верти, треба або чорта, або жінки. (Немного помолчав.) Чого доброго! Ще, може, й мене обдурить, тоді і остався навіки-вічні в дурнях. Та ні, лиха матері! Аби б тільки ти мені своїми хитрощами помогла породнитися з полковником, а там уже що буде — побачимо. Іш ти, мужичка! Куди кирпу гне! Стривай! (Продолжительное молчание.) Думай собі, голубко, та гадай, що... а воно зовсім не так буде. Закинь тільки удочку, сама рибка піде. Шутки — тесть полковника!.. А що далі — се наше діло. Аби б через поріг, то ми й за поріг глянем. У яких-небудь Черкасах, а може, у самому Чигирині гуляй собі з полковничою булавою! І слава, і почет,

і червінці до себе гарбай: все твоє. А пущє всього червінці, їх люди по духу чують; хоч не показуй, все кланятимуться... Ха-ха-ха! От тобі й сотник! Ще в Братськім⁴ серце моє чуло, що з мене буде великий пан. Було, говорю одно, а роблю друге; за се називали мене двуличним. Дурні, дурні! Хіба ж як говорим про огонь, так і лізти в огонь? Або як про чорнобриву сироту, так і жениться на їй? Брехня! Від огня подальш. Женись не на чорних бровах, не на карих очах, а на хуторах і млинах, так і будеш чоловіком, а не дурнем.

Входить Галя.

Галя (весело). Добровечір, тату! Де це ви так довго барились? Ви мене кликали, чи що?

Хома. Та кликав, кликав. (Осматриває її.) Що ти не всі стрічки почіпляла? Та нехай! Поки буде і сих. Послухай. Мені треба поговорити з тобою об важнім ділі. Ти знаєш, ми сьогодні старостів сподіваємось?

Галя. Сьогодні! На первий день празника, — на самісіньке Різдво?

Хома. Так що ж? Отець Данило, спасибі, розрішив. Гляди ж, не піднеси гарбуза.

Галя. Як се можна! Хіба він дуже старий, чи що? Ось послушайте, якої нісенітниці наговорила мені Стеха. Сміх та й годі!

Хома. А що тобі вона наговорила?

Галя. Каже, буцімто старі... та ні, не скажу, далєбі не скажу, бо казна-що! Вона й сама не знає, що говорить.

Хома. Хіба ж не правда? Старий чоловік краще молодого.

Галя. Та й вона те ж казала.

Хома. А тобі як здається?

Галя. Як таки можна? То старий, а то молодий.

Хома. Так, по-твоєму, молодий — краще?

Галя. Отож пак!

Хома. Поміркуй лишень гарненько, так і побачиш, що батькова правда, а не твоя. Ну, що молодий? Хіба те, що чорні уси? Та й тільки ж. Не вік тобі ним любоваться: прийде пора — треба подумати об чім і другім. Може, коли захочеться почоту, поваження, поклонів. Кому ж

се звичайніше? Полковниці... се я так, приміром, говорю... а не якій-небудь жінці хорунжого; бо у його тільки й худоби, тільки й добра, що чорний ус. Повір мені, дочко, на тебе ніхто і дивиться не захоче.

Галя. Та я й не хочу, щоб на мене другі дивились.

Хома. Не знать що верзеш ти! Хіба ти думаєш, що не обридне цілісінький вік дивиться на тебе одну? Хіба ти одна на Божім світі? Є й кращі тебе. Того і гляди, що розлюбить.

Галя. Назар? Мене? О, ні! Ні, ніколи на світі!

Хома. Я й не кажу, що воно справді так буде, а так, наприклад, щоб ти тямилася, що ми всі на один штатт шиті.

Галя. О, ні! Не всі! Він не такий, він не розлюбить.

Хома. А що ж? Хіба він тобі побожився?

Галя. Атож!

Хома. А ти й повірвля!

Галя. Я і без божби повірила б.

Хома. Дурне ти, дурне! Чи знаєш ти, що хто багацько обіщає, той нічого не дає? Ой, схаменись та послухай батьківського совіту. Добре, що я вже такий — що обіщав, те й зроблю. Ну, не дай я тобі приданого, — що тоді, га? Пожалуй, він і так тебе візьме: мало яких дурнів нема на світі! Та що ж в тім? Подумай, що тоді ти робитимеш?

Галя. Те, що і всі роблять — заробляла б.

Хома. А що лучче: чи самій робити, чи дивитися, як другі на тебе роблять?

Галя. Як кому.

Хома. То-то і горе, що ти ще дурне. Я тобі б і багацько дечого сказав, та ніколи: того і гляди, що старости на поріг. А чи єсть у тебе рушники?

Галя (весело). Є, є! Як я рада! В мене серце не на місці! Чи й вам так весело?

Хома. Весело, дуже весело. Іди ж, та не забудь сказати, що коли прийдуть колядувати, так щоб гнали їх у потилицю.

Галя. За що ж? Се ж діло законне! Та воно ж і раз тільки в году!

Хома. А старости раз на віку.

Галя. Справді, щоб не помішали... Ще й законної речі не дадуть сповнити. Так побіжу ж я і скажу, щоб заперли ворота і хвіртку. (Уходить.)

Хома (ходить задумавшись). Здається, діло добре йде. Вона думатиме, що Назар свата, здуру і согласиться; старости не промовляться; весілля можна одкинути аж геть до того тижня; а через таку годину і нашого брата, мужика, угомониш, щоб не брикався, не то що дівку. Коли б тільки який гаспид не приніс того горобця безперого! Тоді пиши пропало. Наробить бешкету! (С важностию.) А подумаєш і те: яке йому діло до Галі? Се ж моя дитина, моє добро, слідовательно, моя власть, моя і сила над нею. Я отець, я цар її. Та цур йому, пек! Се діло ще не таке, щоб об йому довго думати. Не дуже треба площати, бо береженого Бог береже, або — як там ще кажуть — рівніш згладиш, тісніш ляжеш.

Галя (вбегает в восторге). Приїхали, приїхали!

Хома (вздвогнув). Оце ж як ти мене злякала! Піди у свою кімнату та прийдеши, як кликну.

Галя. Чого у кімнату? Я тут зостанусь, ніхто не побачить.

Хома. Незвичайно: закон не велить.

Галя. Ну, так я піду. (Уходит.)

Хома с важностию садится за стол. За дверью стучат три раза. Входят два свата с хлебом и, низко кланяясь хозяину, кладут хлеб на стол.

Свати. Дай, Боже, вечір добрий, вельможний пане!

Хома. Добровечір і вам. (Дає знак свату. Тот кланяється. Хома шепчет ему на ухо и потом првдolzжает.) Добровечір, люди добрі! Просимо сідати; будьте гостями. А відкіля се вас Бог несе? Чи здалека, чи зблизька? Може, ви охотники які? Може, рибалки або, може, вольнії козаки?

Сват (тихо покашливает). І рибалки, і вольнії козаки. Ми люди німецькїї, ідемо з землі турецької. Раз дома у нашій землі випала пороша. Я й кажу товаришу: «Що нам дивиться на погоду? Ходім лишень шукати звіриногo слїду». От і пішли. Ходили-ходили, нічого не знайшли. Аж гульк — назустріч нам іде князь, підніма угору плечі і говорить нам такії речі: «Ей ви, охотники, ловці-молодці! Будьте ласкаві, покажіте дружбу. Трапилась мені куниця — красна дівиця; не

їм, не п'ю і не сплю від того часу, а все думаю, як би її достати. Поможіть мені її піймати; тоді чого душа ваша забажа, усе просіте, усе дам: хоч десять городів, або тридев'ять кладів, або чого хочете». Ну, нам того й треба. Пішли ми по слідам, по всіх городах, по усіх усядах, і у Німеччину, і у Туреччину; всі царства й государства пройшли, а все куниці не знайшли. От ми і кажемо князю: «Що за диво та звірюка? Хіба де кращої нема? Ходім другої шукати». Так де тобі! Наш князь і слухати не хоче. «Де вже, — каже, — я не з'їздив, в яких царствах, в яких государствах не бував, а такої куниці, сиріч красної дівиці, не видав». Пішли ми вп'ять по сліду і якраз у се село зайшли; як його дражнять, не знаємо. Тут вп'ять випала пороша. Ми, ловці-молодці, ну слідить, ну ходить; сьогодні вранці встали і таки на слід напали. Певно, що звір наш пішов у двір ваш, а з двору в хату та й сів у кімнату; тут і мусимо піймати; тут застряла наша куниця, — в вашій хаті красная дівиця. Оце ж нашому слову кінець, а ви дайте ділу вінець. Пробі, оддайте нашому князю куницю, вашу красну дівицю. Кажіть же ділом, чи оддасте, чи нехай ще підросте?

Хома (притворно с сердцем). Що за напасть така! Відкіля се ви біду таку накликаєте! Галю! чи чуєш? Галю! порай же, будь ласкава, що мені робити з оцими ловцями-молодцами.

Галя выходит на средину светлицы, останавливается и, стыдливо потупив глаза, перебирает пальцами передник.

Хома. Бачите ви, ловці-молодці, чого ви натворили? Мене старого з дочкою пристидили!.. Гай-гай! Так ось же що ми зробимо: хліб святий приймаємо, доброго слова не цураємося, а за те, щоб ви нас не лякали, буцім ми передержуємо куницю, або красну дівицю, вас пов'яжемо. Прийшов і наш черед до ладу слово прикладать. Ну, годі ж тобі, дочко, посупившись стояти; чи нема в тебе чим сих ловців-молодців пов'язати? Чуєш-бо, Галю? А може, рушників нема? Може, нічого не придбала? Не вміла прясти, не вміла шити — і в'яжи ж чим знаєш, хоч мотузком, коли ще й він є.

Галя уходить в свою світлицу и немедленно возвращается, неся на серебряном блюде два вышитые полотенца и кладет на хлеб, принесенный сватами; потом подходит к отцу й низко кланяется й целует руку; потом берет блюдо с полотенцами и подносит сватам — сперва одному, потом другому. Свати, взявши полотенца, кланяются Хоме.

Сват. Спасибі ж батькові, що свою дитину рано будив і усякому добру учив. Спасибі й тобі, дівко, що рано вставала, тонку пряжу пряла, придане придбала.

Галя берет полотенца й перевязывает через плечо одному й другому, потом отходит и робко поглядывает на двери.

Хома (к Гале). Догадався, догадався! Ти хочеш і князя зв'язати. Нехай завтра обоє його зв'яжемо. Бач, мабуть, злякався, що не показався. Стривай, попадешся, не втечеш!

Сват. Він і сам прилетить, як захує, що так похваляється.

Хома. Ну, поки вже долетить, нам нічого ждати. Просимо сідати. Що там є, поїмо; що дадуть, поп'ємо та побалакаємо дещо. А тимчасом ти, Галю, не гуляй, в корці меду наливай та гостям піднеси хліба-солі, проси з привітом і з ласкою.

Сваты чинно садятся за стол. Галя принимает от отца чарку и флягу и подносит старшему свату. Сват не принимает.

Сват. Ми вам такої халепи натворили, що боїмося, щоб ви нас не отруїли... Призволяйтесь самі. (Кланяється.)

Галя, посматривая на отца робко и стыдливо, подносит к губам и подает свату.

Сват (подняв чару). Тепера так! Пошли ж, Боже, нашим молодим щастя, і багатства, і доброго здоров'я, щоб і внуків женити, і правнуків

дождати...

Свата прерыває хор колядників под окнами. Все слухають со вниманием. Хома с досадою покручує усы; Галя весело поспостригає на окно. Сват в продолжение колядки повторяє.

Гарно колядують наші козаки!

КОЛЯДКА

Бачить же Бог, бачить творець,
Що мир погигає,
Архангела Гавриїла
В Назарет посилає.
Благовістив в Назареті —
Стала слава у вертепі.
О, прекрасний Вихліме!
Отверзи врата Едема.

Хома (к Гале, с сердцем). Я ж тобі наказував, щоб нікого не пускали!
Задумалась, забула!

Входить Назар с молодими козаками.

Назар. Дай, Боже, вечір добрий! Помагай-бі вам на все добре!

Все козаки повторяють то же. Назар, не снімая шапки, в ужасе останавливається; поспостригає то на гостей, то на Галю.
Все молчат.

Хома (смішавшись). Спасибі, спасибі... Милості просимо. Просимо сидати.

Молчание продолжается. Галя, улыбаясь, украдкой поглядывает на Назара.

Назар. Сядемо, сядемо, аби було де: ми гості непрохані. Може, помішали; дак ми і підемо, відкіля прийшли. (Смотрит на сватов.) Так бач, через що полковник послав мене з грамотами в Гуляйполе! (Глядя на Галю.) Весело, весело! Наливай швидше горілки, і я вип'ю за твоє здоров'я! Не лякайся, не лякайся, наливай.

Галя в ужасе роняет поднос и флягу.

Хома (в бешенстве). Хто сміє знущатися над моєю дочкою?

Назар. Я! Хіба не бачиш? Я, Назар Стодоля! Той самий, за кого ти вчора обіщав видать дочку свою, той самий, якого ти знав ще з тієї пори, як він тебе вирвав із-під ножа гайдамаки! Згадай іще, що я той самий, хто й самому гетьману не дасть себе на посміх! Пізнав?

Хома. Пізнав. (Равнодушно.) Що дальш?

Галя. Хіба ж не ти прислав?

Хома. Мовчи! Геть собі!

Назар (останавливает Галю). Стривай, стій тут! І тебе обманюють?

Хома. Не обманюю, а так як батько велю. Вона просватана за чигиринського полковника.

Назар (с презрением). Полковника! Учора була моя, сьогодні полковникова, а завтра чия буде? Чуєш, Галю?

Галя (падая на руки Назара). Чую! О, чом мені не позакладало!

Сват. Осмілюсь доложити...

Назар. Мовчи, поганець, шипотиннику!

Хома. Віддай мені дочку мою. (Робко подходит к Назару.)

Назар. Геть, Юда!

Хома (в ужасе). Прохор, Максим, Иван, Стехо! Гей, хто там є? Возміть його, харцизяку, — він уб'є мене!

Назар. Нехай Бог тебе поб'є, дітопродавець! (К Гале.) Галю! серце моє! Промов мені хоть одне слово: ти не знала — за кого? Скажи: не знала?

Галя (приходит в себя). Не знала, їй-Богу, не знала!

Назар (к Хоме). Чи чуєш ти?

Хома. Не чую; я оглух!

Назар (к гостям). Люди добрі, коли ви не оглухли, так послушайте. Він мене називав своїм сином, а я його своїм батьком, і він се чув тоді, а сьогодні оглух. Де ж його правда? Чи чесний же він чоловік? Правдивий, га?

Гости молчат.

Гнат (підходить к Назару). Він не чоловік. Кинь його: таке ледащо не стоїть путнього слова! (Берет его за руку.)

Назар. Стривай! Ні, він чоловік, він називав мене сином (К Хоме.) Правда?

Хома. Не тобі вчити, як мені кого називати. Я її батько, а не твій: так у моїй волі оддати її за кого схочу.

Назар. А як же вона не захоче, тоді що?

Хома. Я заставляю.

Назар. Чи можна ж кого заставить утопитися або повіситися? Хіба ти Бог, що маєш силу чудеса творить? Хіба ти диявол, коли ти не маєш жалю до рідної своєї дитини? Ти бачиш, у неї є серце, і їй замість його кладеш каменюку. Слухай: і ти ж колись був молодим, і ти ж мав коли-небудь радість і горе. Скажи, що чуло, що казало твоє серце, коли тобою кепкували?

Хома. Го-во-ри!

Назар (в исступлении). Так ти глузуєш надо мною! Хіба я не стопчу тебе, як жабу? Брехун? (Быстро подходит к нему и хватает его за горло.)

Галя (схватив руку Назара). Що ти робиш? Убий мене, на, ріж.

Назар молча опускает руки.

Хома (подбегает к сватам). Ви бачили? Хотів мене задушити!

Сваты молчат.

Гнат (к Назару). Ми не так розплатимося іншим часом. Ходім з сього базару.

Назар. Не підуй! Мене відсіль ноги не винесуть.

Гнат. Ну, так торгуйсь. Може, дешевше уступлять.

Галя. Боже мій, Боже мій! Вони знущаються надо мною!

Хома. Не знущаються, а торгуються.

Гнат. Годі, брате, ходім: ми опізнались.

Назар. Стривай, не опізнались. (Підходить к Хоме). Прости мене, я згарячу забувся. Ти добрий чоловік. Прости або заріж мене, тільки не кажи, що вона не моя, не кажи! Дивись: я гетьману ніколи не кланявсь. (Падає на колени.) Для спасенія своєї душі, коли у тебе у серці є Бог, для угоди всіх святих, коли ти віруєш у кого, для спасенія твоєї дитини, коли вона тобі мила, зглянься на мене! Нехай старости з своїм хлібом ідуть додому. Христом-Богом молю, не занапасти її, бідної! Кращої її нема; за що ти хочеш її убити? На голову мою! Возьми її, розбий обухом — не треба мені її: тільки дай дочці своїй ще пожити на світі, не заїдай її віку, вона не винувата!

Хома дрожа посматривает на гостей.

Гнат (быстро подбегает к Назару). Кого ти просиш? Кому кланяєшся? Перед ким падаєш? Я на тебе після сього й дивиться не хочу: прощай!.. Кланяється дияволу! Він тебе кип'ячою смолою напоїть! (Хочет ійти.)

Назар (удерживает его). Постій, дай ще слово скажу.

Галя (обнимая ноги отца). Ви покійній матері, як вона умирала, біля домовини обіщали мене видать за Назара. Що ж ви робите? Чим я вас прогнівила? За що мене хочете убить? Хіба ж я не дочка ваша? (Заливається слезами.)

Назар. Камінь! Залізо! Ти огню хочеш! Буде огонь, буде! Для тебе все пекло визову... ти жди мене. (Гале.) Бідна, бідна! В тебе нема батька, в тебе кат єсть, а не батько! Бідненька, серденько моє, пташечко моя безприютна! (Целует ее.) А я ще бідніший тебе: у мене й ката нема, нікому і зарізати! Прощай, моє серце, прощай! Не забаримось побачитись.

Галя безмолвная падаєт на руки Назара. Он целует; Хома силится вирвать ее. Назар отталкивает его и снова целует Галю.

Назар (к сватам). Розкажіть полковнику, що бачили і що чули. Скажіть, що його молода при ваших очах цілувалась зо мною.

Галя обнимаєт его й целует.

Бачите, бачите! Прощай же, моє серце, моя голубочко! (Целует ее.) Я знаю, що мені робить. Я знайду правду. Прощай! Вернусь, сподівайся.

Галя падаєт без чувств. Назар, закрыв лицо руками, удається. Гнат и козаки за ним. Хома и сваты подбегают к Гале.

Акт второй

Внутренность простой хати, опрятно убранной. На столе горят свечи. Хозяйка прибираєт около печки.

Хозяйка. Господи, господи! Як подумаєш, коли ще ми діували, зачуєш де-небудь вечорниці, так аж тини тріщать; а тепер... От скоро і треті півні заспівають, а вечорниці ще й не зачинались. Нехай воно хоч і свято, звісно — колядують, а все-таки час би. Ні, що не кажи, а світ перемінився. Хоть би і запорожці... Ну, які вони запорожці? Тьфу на їх хисть, та й годі! Чи такі були попереду? Як налетять, було, з своєї Січі, так що твої орли-соколи! Було, як схопить тебе котрий, так до землі не допустить, так і носить... Ой-ой-ой! Куди то все дівалось?.. (Покачавши грустно головой, поет.)

Зоря з місяцем над долиною

Пострічалася;

Дожидалася до білої зорі,
Не діждалася;
Я додому прийшла, гірко плакала,
Не молилася, —
Нерозумная, неутішная,
Положилася.
Ой не спала ж я, все верзлась мені
Нічка темная,
І вишневий сад, очі карії,
Брови чорнії.
На зорі-зорі я прочнулася
І сказала так:
За Дунай-ріку чорнобровий твій
На гнідїм коні
Полетів орлом!.. Я все плакала,
Все сміялася.
І додому козаки, з-за Дунай-ріки,
Заверталися.
Не вернувся мій... Молоді літа
За що трачу я?
Зоря з місяцем пострічалася —
І заплачу я.

Точнісінько моя доля! Неначе сю пісню про мене зложили. Де мої молоді літа? І сліду нема, мов поверх води поплили. (Помолчав.) Що ж се справді ніхто не йде? А вже мені ся навіжена Стеха! Пішла за дівками та десь і застряла з козаками. І звела ж їх нечиста мати докупі! Нехай би сей Кичатий був парубок, а то ж уже старий чоловік... Не взяв би він собі в ключниці не молоду, а розумну, вірну, дотепну до всякого діла та стареньку! А то... як та дзига, так і снує. Як то він дочку свою ще пристроїть? Бач, у полковниці лізе! Чи довго ж то вона буде любитися його лисиною замість ясного місяця? Ох, ох! старі, старі! Сидіть би вам тільки на печі та жувать калачі; так ні, давай їм жінку, та ще молоду. Як же пак, чи не так!.. От Стодоля молодець! Я його знаю, він протопче стежку через полковничий садок. Та

й дурний би був, коли б не протоптав. Про себе скажу, що... тее... хтось іде!.. Зараз, зараз! Насилу! (Отворяет дверь.)

Входять Назар и Игнат.

Хозяйка. Свят, свят, свят! Відкіля се, якою дорогою, яким вітром, яким шляхом занесло вас у мою хату?

Гнат. Не питайся, голубко, стара будеш, хоч се, признаться, і не пристало твоїй пиці. Чого ж ти так насупилась?

Хозяйка. Сідайте, будьте ласкаві, сідайте!

Гнат. Ну, годі ж, не сердься. Мало чого з языка не спливе! Невже треба переймать, що поверх води пливе! У тебе сьогодні вечорниці?

Хозяйка. Хіба ж наші вечорниці для вас? Ви так тільки прийшли — посміяться.

Гнат. Так таки і посміємося, коли буде весело.

Хозяйка (глядя на Назара). Буде весело, та не всім.

Гнат. Ну, се вже опісля побачимо. А поки — ке нам чого-небудь такого, для чого чарки роблять, та й зубам пошукай роботи. Проклятий скряга і повечеряти не дав. Ну, чого ж ти рот роззявила? Мерщій!

Хозяйка. Зараз. (Отходя.) Бідненький Назар! (Достает с полки флягу с вином й закуску й ставит на стол.)

Назар печально смотрит на Игната.

Гнат (к хозяйке). Тепер же знаєш що? Візьми мітлу та мети, виясни хорошенько місяць: бач, як насупило! А ми тимчасом побалакаєм, що треба.

Хозяйка. Що се, Бог з вами! Хіба я відьма?

Гнат. Я так, навмання сказав. Заткни пальці в уха. Чи второпала?

Хозяйка. А!.. ви хочете нишком побалакати. Добре, я піду по Стеху. (Надевает свиту й уходит.)

Гнат (посмотрев ей вслед). Пішла. Ну, що ж дивишся на мене, мов не пізнаєш?

Назар. Тепер би й рідного батька не пізнав.

Гнат. Розумні люди усе так роблять: і в хоромах, як у хаті мужик. (Наливає рюмку й подносить.) Не хочеш? Як хочеш! А я совітував би чарочку-другу Адамових слізок, як казав було отець економ. Не забув Братський монастир?

Назар. Ні, скажи лучче, нащо ти мене повів сюди?

Гнат. На те, щоб побалакати з тобою, як з козаком, а не з бабою. За козацьку волю і розум! (Выпивает.)

Назар. Щасливий ти чоловік!

Гнат. Ти щасливіший мене.

Назар. О, якби ти посидів у моїй шкурі! Ходім, Гнате, мені тут душно.

Гнат. Стривай, ще рано. Подивимся, як люди добрі веселяться, та посовітуємся, куди йти.

Назар. Мені одно, куди не поведеш.

Гнат. Ти вп'ять баба. Чи пристали ж козаку такі речі?

Назар. Гірко мені, Гнате! Ти смієшся, а в мене печінки верне. Хіба ж моє горе смішить тебе?

Гнат. Смішить.

Назар. А я думав — ти добрий чоловік.

Гнат. А я думав — ти козак, а ти, бачу, баба. Ну, скажи мені, чого ти дурієш? Де твій розум? Чи стоїть же жінка, хоч би вона була дочка німецького цезаря⁵, чи стоїть вона такого дорогого добра, як чоловічий розум?

Назар. Стоїть.

Гнат. Брехня! Ти знаєш, в яку ціну поставив цар Соломон золотий плуг? Він каже, що при нужді шматок хліба дорожче золота. А я скажу: чарка горілки козаку миліша усіх жінок на світі.

Назар. Ти мене, Гнате, морочиш, а мені тепер треба щирого друга.

Гнат. Добре. Я він і єсть, бо кажу правду. А коли хочеш, то й брехать почну для тебе. Все, що хочеш.

Назар. Не смійся, а ділом кажи, що робить мені. Тобі можна і говорить, і думать.

Гнат. Ось що. Перш усього випий горілки. Вона і без мене наведе тебе на розум. (Наливає рюмку.) Чи не забув ще ти, як розумно розсужда латинський віршник...⁶ як пак його... ну, той, за якого мене

в Братстві випарили різками, як отець ректор піймав у мене за халявою його мудрі вірші. Він каже: «Дурниця все, опріч горілки, а іноді і жінка під руку». Оце так! (Выпивает.)

Назар (презрительно). Бідний ти, сердешний чоловік! Я думав, що в тебе хоч крихта є добра, а в тебе нема й того, що має й скотина. О, якби ти зміг заглянуть сюди (указывает на сердце), куди сам Бог не загляда! Та ні! Може, ти тільки морочиш мене; може, ти тільки так кажеш. Друг ти мій добрий, вірний мій, ти ж таки плакав коли-небудь: плач зо мною тепер; хоч прикинься, та плач. Не муч мене: в мене від горя серце рветься! Нехай вже ті сміються, що живуть у пеклі: їм любо; а ти ж таки чоловік. (С участием смотрит на него.)

Гнат. Так, я чоловік; а ти й справді баба, ще раз тобі скажу: казна за чим вбиваєшся.

Назар. Нема у тебе серця, камінь ти!

Гнат. Як хочеш, так і думай, а я нещасніший од тебе, нещасніший од твоєї собаки: вона лащить до тебе, а ти її кохаєш; а я?.. І я, дурний, колись любив і к гадинам — жінкам ласкався, ридав гарячими сльозами, рад був і жизнь оддати за них... І що із того? Чи хочеш знати?

Назар. Не треба, не хочу, не говори! У тебе нема Бога в серці.

Гнат. А був колись, та мохом серце обросло, як той гнилий нікчемний пень дубовий. Прийде і твоя пора, все згадаєш. (Ласково.) Годі ж тобі, годі! Не дивись так хмарно: далєбі не полегша. Дурниця все: і товариство, і любов, — цур їм! Нема їх на світі! Одні дурні і діти вірять латинським віршам. А лучче поговорим о долі, а тимчасом налетять сороки чорноброві, вип'єм, пожартуєм, і вір мені — вся дур із голови вилетить. Я се знаю: мене лихо навчило.

Назар (вставая из-за стола). Та і я ізвідав горе, та нічому не навчився; тебе ж не хочу слухать: ти зліший диявола. (Хочет идти.)

Гнат. Куди ж ти?

Назар. З тобою холодно, піду у пекло погрітись.

Гнат. Стривай, ти сам не знайдеш. Я шлях тобі покажу.

Назар. Найду й сам.

Гнат (удерживает его). Ти і справді хочеш іти? Скажений, ти з глузду з'їхав!

BOOK2GO
ЕЛЕКТРОННІ КНИГИ

КУПИТИ